

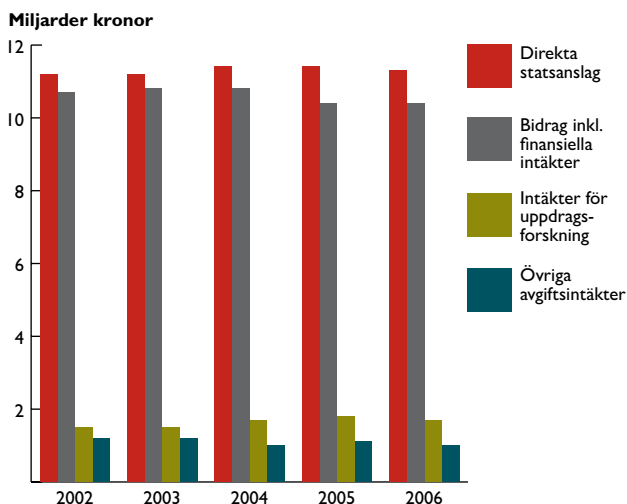
Forskningsfinansiering

Intäkterna till forskning och forskarutbildning ökade inte under 2006, och har därmed legat på ungefär samma nivå sedan 2002. De totala intäkterna uppgick år 2006 till 24,5 miljarder kronor. 82 procent kom från olika offentliga finansiärer.

UNIVERSITETENS OCH högskolornas intäkter för forskning och forskarutbildning uppgick till 24,5 miljarder kronor år 2006, jämfört med 24,8 miljarder 2005 (fastprisberäkning enligt index för statlig konsumtion). Forskningsresurserna har därmed varit praktiskt taget oförändrade de senaste fem åren.

Finansieringen av forskning och forskarutbildning sker huvudsakligen i form av direkta statsanslag och forskningsbidrag. Dessutom finns ett inslag av avgiftsintäkter som till stor del består av olika kostnadsersättningar. Utöver den ordinarie forskningen och forskarutbildningen bedrivs också uppdragsforskning, som utförs på uppdrag av en finansierare (se faktaruta). Under 2006 har intäkterna till uppdragsforskning minskat med 6 procent i reala termer. De direkta statsanslagen minskade med 0,7 procent, medan forskningsbidragen var i stort sett oförändrade och avgiftsintäkterna minskade med 4 procent.

De direkta statsanslagen för forskning och forskarutbildning var 11,3 miljarder år 2006, det vill säga i stort sett oförändrade jämfört med 2005. Det finns dock skillnader mellan lärosätena. I enlighet med förslagen i den forskningspolitiska propositionen höjdes de direkta statsanslagen med 50 miljoner kronor under 2006. Samtidigt genomfördes en besparing på 0,6 procent på statsanslagen (grundutbildningsanslaget undantaget), som för nästan samtliga universitet var större än deras respektive ökning av anslagen. När sedan kostnaderna ökade mer än regeringens pris- och löneuppräknings innebar det att anslagen för nästan samtliga universitet minskade i fast pris under 2006. För högskolorna ser det dock annorlunda ut, de direkta statsanslagen har ökat för nästan alla.

Intäkter för forskning och forskarutbildning (2006 års pris). Sedan 2002 har lärosätenas statsanslag ökat med 140 miljoner och uppdragsforskningen har ökat med 230 miljoner kronor. Forskningsbidragen har minskat med 320 miljoner och övriga avgiftsintäkter har minskat med 215 miljoner kronor. Sammantaget har lärosätenas forskningsintäkter minskat med 160 miljoner kronor sedan 2002.

Olika slag av intäkter

Lärosätenas intäkter från externa finansierare delas in i olika kategorier beroende på vad pengarna finansierar.

Bidragsintäkter, eller forskningsbidrag, är intäkter för forskning utan krav på motprestation, det vill säga att bidragsgivaren inte kan förbehålla sig rätten till resultaten av forskningen.

Uppdragsforskning definieras som forskning som utförs på uppdrag av en extern finansierare där uppdragsgivarens inflytande på verksamhetens planering och genomförande samt dispositionsrätten till forskningsresultaten regleras i avtal. Uppdragen kan också gälla exempelvis utredningar eller tekniskt utvecklingsarbete.

Dessutom finns kategorin övriga avgiftsintäkter, som består av intäkter enligt 4 § Avgiftsförordningen. Det är intäkter för uthyrning av lokaler, konferensavgifter eller intäkter av försäljning av tjänster eller liknande, samt övriga intäkter i verksamheten som försäljning av material och fakturerade kostnader.

Det kan finnas avvikelser mellan de belopp som finansierarna betalar till lärosätena och lärosätenas intäkter från finansierarna. Det beror på att inbetalda medel bokförs som intäkter i och med att de förbrukas, dvs. när kostnader uppstår.

Lärosätenas intäkter från externa finansierare var 13,1 miljarder kronor 2006, jämfört med knappt 13,3 miljarder 2005. Därmed är andelen direkta statsanslag i stort sett oförändrad – 46,3 procent jämfört med 46,2 procent 2005.

Minskad privat finansiering

Intäkterna för universitetens forskning och forskarutbildning kommer från många olika källor, huvudsakligen offentliga. År 2006 var 46 procent av intäkterna direkta statsanslag som riksdagen anvisar direkt till lärosätena. Lärosätena erhåller också andra statliga medel. Under 2006 kom 5,8 miljarder, eller 24 procent, av lärosätenas intäkter för forskning och forskarutbildning från olika statliga myndigheter, forskningsråden inkluderade. Andra offentliga finansierare (de offentliga forskningsstiftelserna, EU samt kommuner och landsting) finansierade ytterligare 2,8 miljarder av lärosätenas forskning och forskarutbildning, medan olika privata finansierare inklusive finansiella intäkter stod för 4,5 miljarder, eller 18 procent av intäkterna.

De privata finansierarna är dels olika stiftelser och organisationer utan vinstsyfte, dels svenska och utländska företag. Bland privata medel räknas också finansiella intäkter samt ”övrigt”, som inbegriper bland annat intäkter från pri-

vattpersoner och icke specificerade intäkter. Under 2006 har intäkterna från privata finansiärer minskat relativt kraftigt i reala termer – med 600 miljoner kronor eller 12 procent. Samtidigt har intäkterna från externa offentliga källor ökat med fem procent, vilket har lett till att andelen privat finansiering har minskat från 21 procent till 18 procent. Offentliga medel står därmed för över 80 procent av finansieringen av forskning och forskarutbildning. Intäkterna från privata källor ökade kraftigt under millennieskiftet och var som högst 2002, då de var 5,4 miljarder i 2006 års pris. Sedan minskade intäkterna från privata finansiärer igen till 4,5 miljarder kronor 2006.

Indirekt forskningsfinansiering

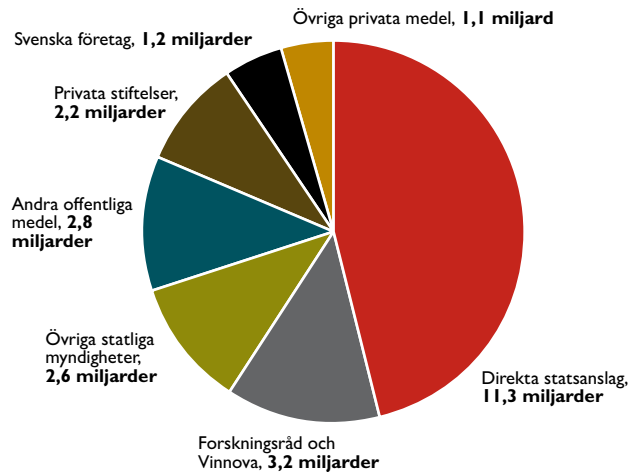
Företag och andra organisationer av olika slag bidrar också indirekt till att finansiera forskning och forskarutbildning. Det kan exempelvis ske genom att doktorander som är anställda i ett företag genomför sin forskarutbildning inom anställningen, så kallade företagsdoktorander. Detta förekommer också inom andra organisationer. Höstterminen 2006 finansierade 2 100 doktorander sin forskarutbildning på detta sätt. Om man lägger till de läkare som genomför sin forskarutbildning var det totalt 3 200 doktorander som hade sin försörjning utanför högskolan.

Det finns också många adjungerade lärare som är verksamma med forskning och undervisning vid universitet och högskolor, men får hela sin lön från huvudarbetsgivaren. Enligt en enkätundersökning under hösten 2006 var de totalt 700 stycken, varav över hälften finansierades av kommuner och landsting. Dessa var huvudsakligen verksamma inom medicin, vilket antyder att det är främst landsting (och inte kommuner) som står för finansieringen. Företagen finansierade 150 adjungerade lärare på detta sätt och statliga myndigheter drygt 70. Detta är alltså ett resurstillskott som inte syns i den ekonomiska redovisningen.

Minskade intäkter vid flera universitet

Sammantaget har de totala intäkterna för forskning och forskarutbildning minskat vid universiteten och vid högskolor med vetenskapsområde. Vid övriga högskolor har intäkterna ökat något. Sett till enskilda lärosäten är dock bilden mer varierad.

Det har inte skett några nämnvärda förändringar i fördelningen av intäkterna mellan olika typer av lärosäten. Fort-

Forskningsfinansiärer. Under 2006 kom 82 procent av lärosätenas intäkter för forskning och forskarutbildning från olika offentliga finansieringskällor.

farande går 90 procent av intäkterna till de etablerade universiteten, fyra procent till de nya universiteten, knappt tre procent till högskolor med vetenskapsområde samt drygt tre procent till övriga högskolor. Jämfört med 1997, då alla högskolor fick fasta forskningsresurser, har det dock skett förändringar. Då gick 96 procent av lärosätenas sammanlagda intäkter för forskning och forskarutbildning till de etablerade universiteten.

Hög andel direkta statsanslag vid de nya universiteten

Under nittiotalet tillfördes universiteten och högskolorna ökade resurser, bland annat genom att det tillkom nya finansiärer, till exempel EU och de offentliga forskningsstiftelserna som bildades av löntagarfondsmedel. I och med att lärosätenas samverkan med omgivningen utvecklades ökade också intäkterna från företag, kommuner och landsting. Till detta kommer statens långsiktiga omfördelning från de direkta statsanslagen till medel som söks i konkurrens från forskningsråden. Sammantaget innebär detta att lärosätenas intäkter från externa finansiärer har ökat betydligt mer än de direkta statsanslagen.

För lärosätena har balansen mellan direkta anslag och externa medel betydelse eftersom det är främst de direkta statsanslagen som lärosätena kan använda för egna strategiska satsningar. Dessutom binds delar av anslagen upp till finansiering av forskarutbildning och även motfinansiering av forskningsbidrag. Det blir allt vanligare att finansiärer kräver att lärosätena skall ställa upp med egna resurser som motfinansiering för vissa forskningsbidrag, det gäller exempelvis EU och i vissa fall Vinnova och Vetenskapsrådet. Motfinan-

	1997	2006	Förändring, %
Direkta statsanslag	10 353	11 320	9
Forskningsråd	1 805	2 768	53
Vinnova	0	439	
Statliga myndigheter	3 123	2 618	-2
Summa statliga medel	15 280	17 144	12
Offentliga forskningsstiftelser	510	897	76
Kommuner och landsting	348	874	151
EU	475	1 032	117
Summa övriga offentliga medel	1 333	2 803	110
Totala offentliga medel	16 613	19 947	20
Svenska företag	969	1 227	27
Svenska stiftelser och organisationer utan vinstsyfte	1 786	2 199	23
Utländska företag	267	279	4
Utländska org. utan vinstsyfte	93	343	267
Övriga finansärer inkl finansiella intäkter	598	456	-24
Summa privata medel	3 712	4 503	21
Totala FFU-medel	20 325	24 450	20

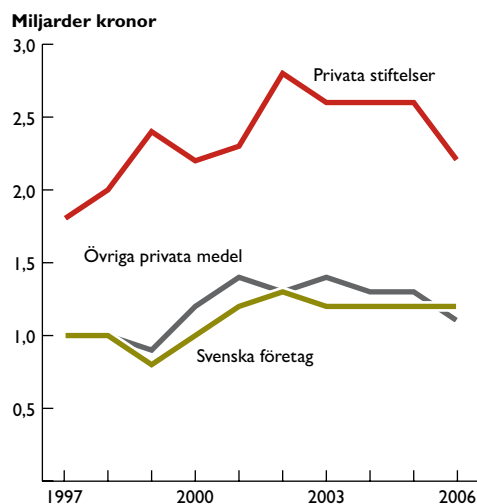
Lärosätenas intäkter för forskning och forskarutbildning 1997 respektive 2006, miljoner kronor (2006 års pris). Sedan 1997 har intäkterna ökat med 4,1 miljarder kronor. Intäkter från externa finansärer har ökat betydligt mer än de direkta statsanslagen, vilket gör att andelen direkta statsanslag har minskat från 51 till 46 procent.

siering förekommer också indirekt genom att principen om full kostnadstäckning inte accepteras av alla finansärer.

Balansen mellan direkta statsanslag och externa medel varierar mellan de olika lärosätesgrupperna. Högst andel anslagsfinansiering – 63 procent i genomsnitt – har de nya universiteten, och andelen har ökat under de senaste tre åren. Deras direkta statsanslag har alltså ökat mer än deras intäkter från externa finansärer. Lägst andel direkta statsanslag har de etablerade universiteten och högskolorna med vetenskapsområde där den genomsnittliga andelen är 46 procent. Vid högskolorna utan vetenskapsområde är andelen direkta statsanslag 54 procent i genomsnitt, om man räknar bort Södertörns högskola som får merparten av sin finansiering från Östersjöstiftelsen.

Bland universiteten är det de specialiserade som har högst andel extern finansiering. För Chalmers tekniska högskola kommer 70 procent av intäkterna från externa källor och för Karolinska institutet och Kungl. Tekniska högskolan är andelen extern finansiering drygt 60 procent. Även Högskolan i Jönköping och Mälardalens högskola har hög andel extern finansiering – knappt 70 respektive 65 procent.

När de direkta statsanslagen är betydligt under hälften av intäkterna för forskning och forskarutbildning vid många lärosäten är det viktigt att också den externt finansierade verksamheten står för sin del av de gemensamma kostnaderna. Annars blir en stor del av de direkta statsanslagen bundna till indirekt motfinansiering av verksamhet som inte bär sina egna kostnader. Lärosätena har dock hittills inte

Intäkter från privata finansärer 1997–2006, miljarder kronor (2006 års pris). År 2002 var intäkterna från privata finansärer som högst, 5,3 miljarder, men har därefter minskat och ligger nu på 4,5 miljarder. Ungefär hälften kommer från privata stiftelser och organisationer utan vinstsyfte.

kunnat visa hur omfattande denna indirekta motfinansiering är. Detta är ett problem som diskuteras på universitet i hela Europa.

Minskad uppdragsforskning

Av externfinansieringen är det alltså intäkterna till uppdragsforskning och avgiftsintäkterna som har minskat, medan forskningsbidragen ligger kvar på samma nivå som 2005.

Det är första gången på många år som omfattningen av uppdragsforskningen har minskat, och minskningen finns bland företagen, såväl svenska som utländska. Företagen finansierar en stor del av uppdragsforskningen, men deras andel har nu minskat till 41 procent, jämfört med 45 procent 2005. Andra stora uppdragsgivare är kommuner och landsting samt statliga myndigheter, som nu tillsammans finansierar 45 procent av uppdragsforskningen.

En stor del av minskningen av uppdragsintäkterna gäller Handelshögskolan i Stockholm, men även vid andra lärosäten har intäkterna av uppdragsforskning minskat kraftigt, exempelvis vid Chalmers tekniska högskola och Lunds universitet. Men intäkterna av uppdragsforskning har också ökat vid flera lärosäten, däribland Karolinska institutet och Lunds universitet.

Forskningsbidragen kvar på samma nivå

Merparten av de satsningar på forskning om totalt 2,34 miljarder som aviserades i den senaste forskningspolitiska pro-

positionen skulle komma lärosätena till del via forskningsråden och Vinnova, och huvudsakligen i slutet av perioden 2005–2008. Dessa ökningars syns fortfarande inte i lärosätenas redovisningar, intäkterna från forskningsråden och Vinnova ligger kvar på samma nivå som 2005, eller är något lägre. I sammanhanget kan det vara värt att påpeka att intäkterna från externa finansierare är de intäkter som lärosätena hittills har tagit i anspråk. Forskningsråden, eller andra finansierare, kan således ha betalat in betydligt högre belopp till lärosätena än vad som syns i intäktsredovisningen, se faktaruta om intäkter.

De totala bidragen för forskning och forskarutbildning var 10,4 miljarder kronor 2006, dvs. samma nivå som 2005. Det har dock skett en förskjutning i balansen mellan privata och offentliga medel. Sammantaget har intäkterna från offentliga finansierare ökat, medan intäkterna från privata finansierare har minskat. De största ökningarna gäller EU-medel, som ökat med 22 procent, samt de medel som Kammarkollegiet fördelar efter beslut av regeringen. En stor post här under 2006 är medel för att finansiera pensionsavgifter för kombinationsläkare vid lärosäten med läkarutbildning. Vad gäller EU-bidragen har de ökat kraftigt framför allt vid de äldre universiteten.

Minskningen av intäkter från privata finansierare gäller främst medel från stiftelser och organisationer utan vinstsyfte. Särskilt utmärkande är att intäkterna från såväl Knut och Alice Wallenbergs stiftelse som Riksbankens jubileumsfond har minskat med närmare 30 procent. Minskningarna är relativt väl spridda bland de lärosäten som har bidrag från dessa finansierare.

Samtantaget har intäkterna av forskningsbidrag ökat vid bland annat Chalmers tekniska högskola, Karolinska institutet och Luleå tekniska universitet. Vid Högskolan Kristianstad och vid Högskolan Väst har bidragsintäkterna ökat mycket kraftigt i förhållande till högskolornas respektive volym. Vid Göteborgs och Lunds universitet, Mittuniversitetet, Växjö universitet, Högskolan i Kalmar samt vid Lärarhögskolan har forskningsbidragen minskat relativt kraftigt.

Universitetens och högskolornas intäkter av bidrag från de offentliga forskningsstiftelser som bildades av löntagarfondsmedel i mitten av 1990-talet var som störst år 2002. Sedan dess har dock dessa intäkter minskat från 1,3 miljarder kronor till knappt 900 miljoner kronor år 2006, en minskning om 30 procent. Under 2006 minskade bidragen främst från Mistra, Stint samt Vårdalstiftelsen. Bidragen från SSF, den klart största stiftelsen, var knappt 460 miljoner kronor, dvs. nästan samma nivå som 2005.

Finansierare	2006	2005	2004	förändring 2005–2006, %
Vetenskapsrådet	2 121	2 110	2 150	1
FAS	239	251	271	–5
FORMAS	408	430	409	–5
Vinnova	439	450	499	–3
Sida/SAREC	316	295	247	7
AMS och LAN	44	31	26	41
Länsstyrelser	76	88	99	–13
Rymdstyrelsen	41	47	52	–13
Försvarsmyndigheter	20	31	30	–35
Kammarkollegiet	206	21	29	862
Statliga universitet och högskolor	271	282	359	–4
Övriga statliga myndigheter	869	769	912	13
Offentliga forskningsstiftelser	897	942	1 114	–5
Kommuner och landsting	253	238	250	7
Cancerfonden	255	270	269	–6
Knut och Alice Wallenbergs stiftelse	341	467	507	–27
Riksbankens jubileumsfond	122	171	215	–29
Stiftelser förvaltade av lärosäte	205	240	215	–15
Enskilda utbildningsanordnare	25	37	48	–33
Svenska organisationer utan vinstsyfte	1 106	1 220	1 195	–9
Svenska företag	420	398	450	5
EU	1 028	843	824	22
Utländska företag	109	112	98	–3
Utländska organisationer utan vinstsyfte	260	257	252	1
Övrigt	92	182	78	–50
Finansiella intäkter	214	201	240	7
Summa bidrag för forskning/forskarutbildning	10 375	10 380	10 837	0

Bidragsintäkter för forskning och forskarutbildning, miljoner kronor (2006 års pris). Intäkterna från privata stiftelser och organisationer utan vinstsyfte har minskat kraftigt samtidigt som bland annat intäkterna från EU och Kammarkollegiet har ökat. Därmed är de totala bidragsintäkterna oförändrade.

Forskningsresurserna i internationell jämförelse

Statistiska centralbyrån samlar vartannat år in uppgifter om satsade resurser på forskning och utveckling (FoU) i Sverige, indelat i olika sektorer, varav universitet och högskolor är en. Den FoU som utförs vid universitet och högskolor består förträdesvis av forskning, medan själva utvecklingsmomentet kan vara betydligt större i andra sektorer. Sverige skiljer sig från många andra länder såtillvida att merparten av den offentligt finansierade forskningen finns inom högskolesektorn och antalet forskningsinstitut i Sverige är få. Tre fjärdedelar av Sveriges totala FoU sker inom företagssektorn och en femtedel utförs vid universitet och högskolor. Återstående fem procent av Sveriges FoU finns inom statliga myndigheter, landsting och kommuner samt den privata icke-vinstdrivande sektorn.

År 2005 satsade Sverige totalt 104 miljarder kronor på FoU. Det innebär att 3,89 procent av BNP satsades på FoU

och att Sverige placerar sig i topposition internationellt. Enligt preliminära uppgifter från Eurostat satsade de 27 EU-länderna tillsammans 1,84 procent av BNP på FoU år 2005, det vill säga långt ifrån EU:s mål som är 3 procent av BNP. I Sverige kommer tre fjärdedelar av FoU-satsningarna från företag, vilket är en hög andel jämfört med övriga EU-länder.

Enligt SCB:s statsbudgetanalys (*Statliga anslag till forskning och utveckling 2006*, UF 17 SM 0601, Statistiska centralbyrån) satsade staten totalt 24,7 miljarder kronor på FoU under 2006, inklusive försvarsforskning. Om man lägger till lärosätenas intäkter från offentliga forskningsstiftelser var statens totala satsning 25,6 miljarder, vilket motsvarar 0,87 procent av BNP. Som jämförelse var universitetens och högskolornas totala intäkter 24,5 miljarder kronor, vilket motsvarar 0,86 procent av BNP.

Mest forskning inom medicin

Den forskning som utfördes vid universitet och högskolor år 2005 motsvarade 21 procent av Sveriges totala satsning på FoU. Hela 70 procent av den FoU som utförs vid lärosätena sker inom något av ämnesområdena medicin (29 procent), teknik (23 procent) eller naturvetenskap (18 procent). I storleksordning därefter kommer samhällsvetenskap (12 procent) och humaniora och religionsvetenskap (6 procent), medan övriga ämnesområden är förhållandevis små. Fördelningen har varit ungefär likadan sedan tio år – den största förändringen är att andelen FoU som utförs inom samhällsvetenskap har ökat något under perioden.

Under 2005 utfördes 15 700 FoU-årsverken av anställda vid Sveriges universitet och högskolor. Den absoluta merparten (85 procent) av forskningen utförs vid de 12 äldre etablerade universiteten. Fem procent av forskningen utförs vid de fyra nya universiteten, fyra procent vid de fem högskolorna med vetenskapsområde och sex procent utförs vid återstående knappa trettioålet högskolor. ■

Två dataserier

SCB:s insamling av uppgifter om finansieringen av forskningen vid universitet och högskolor skiljer sig från Högskoleverkets såtillvida att intäkterna indelas per forskningsämne och att intäkterna justeras bl.a. för utbildningsmomentet i forskarutbildningen (Se vidare *Forskning och utveckling inom universitets- och högskolesektorn 2005*, UF 13 SM 0601, Statistiska centralbyrån). Därför är de FoU-intäkter som SCB redovisar lägre än intäkterna för forskning och forskarutbildning som Högskoleverket redovisar.

Miljoner kronor, löpande priser

